

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

گروه پژوهش هنر
پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد پژوهش هنر

عنوان :

مطالعه سیر تحول زیبایی شناسی فیگور انسان روی ظروف درایران
(از آغاز نوسنگی تا پایان عصر ساسانی)

نگارش:

محبوبه محسنیان

استاد راهنما:

دکتر بهنام جلالی جعفری

استاد مشاور :

دکتر عباس نامجو

شهریور 8

بسمه تعالی

شماره:
تاریخ:
پیوست:

صور تجلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

با تاییدات خداوند متعال و با استعانت از حضرت ولی عصر(عج) جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشدخانم محبوبه محسنیان رشته تحصیلی: پژوهش هنر " سیر تحول زیبایی شناسی فیگور انسان روی ظرف در ایران(از آغاز نوسنگی تا پایان عصر ساسانی)" در تاریخ: ۱۳۸۹/۷/۴ با حضور هیات محترم داوران در دانشگاه علم و فرهنگ برگزار گردید. به موجب آیین نامه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد، ارزشیابی هیات داوران به شرح ذیل است.

قبول (با درجه): عالی امتیاز: ۱۸ دفاع مجدد مردود

امضا	رتبه علمی	نام و نام خانوادگی	اعضای هیات داوران
	رتبه ۱	۱- استاد راهنما: آقای دکتر جلالی	
	رتبه ۱	۲- استاد مشاور: آقای دکتر نامجو	
	رتبه ۱	۳- استاد ناظر: آقای دکتر تندی	
	رتبه ۱	۴- استاد ناظر: آقای میرزائی مهر	
		۵- نماینده تحصیلات تکمیلی: آقای مهندس علیرضا آقابابائی مبارکه	
اداره کل تحصیلات تکمیلی			

توضیح: با توجه به آیین نامه دوره های تحصیلات تکمیلی و آیین نامه ارزشیابی پایان نامه کارشناسی ارشد امتیاز پایان نامه ها به شرح زیر مشخص می گردند:

- الف) قابل قبول از ۱۲ به بالا
- ۱- قبول با درجه عالی ۱۸-۲۰
- ۲- قبول با درجه بسیار خوب ۱۶-۱۷/۹۹
- ۳- قبول با درجه خوب ۱۴-۱۵/۹۹
- ۴- قابل قبول ۱۲-۱۳/۹۹
- ب) مردود کمتر از ۱۲

تقدیم به او که همیشه با من است

با تشکر از استاد گرامی جناب آقای دکتر جلالی

و با سپاس از راهنمایی های بی دریغ جناب آقای

دکتر نامجو

چکیده

نقش فیگور انسان از آغاز نوسنگی بر روی ظروف ظاهر گشته و تا پایان عصر ساسانی به مهمترین نقش در تزئین ظروف تبدیل شده است. در طی این دوران شاهد تغییرات و تحولات بسیاری در فیگورها هستیم. بررسی علل این تغییرات و تحولات، دلایل تمایل فیگورها به انتزاع و یا واقعیت در هر دوره و بررسی فیگورها بر اساس اصول و مبانی زیبایی شناسی تصویری، مسائل اصلی این پروژه است و هدف غایی ارائه سیر و روند مشخصی از تحولات فیگور انسان بر روی ظروف از آغاز نوسنگی تا پایان عصر ساسانی می باشد که برای انجام آن از شیوه کیفی و روش تحلیلی و توصیفی استفاده شده است. برای یافتن علل تحولات و تغییرات فیگور، زمینه تاریخی و زیستی بشر و تحولات عظیمی که باورهایش را تغییر داده مورد بررسی قرار می گیرد، تغییر در باورها باعث دگرگونی دید و ذهنیت انسان هر دوره در باب زیبایی و کمال مطلوب می شود که نشانه های آن را در فیگوهای هر دوره نیز می توان دید. با بررسی تک به تک فیگوهای ارائه شده بر اساس اصول و مبانی زیبایی شناسی تصویری از جمله رنگ، اندازه، محل قرارگیری فیگور بر روی ظرف، میزان توجه به جزئیات، نمایش جنسیت فیگور، حالت گرایی در چهره و اندام، تمایل به طبیعت گرایی و واقع گرایی یا برعکس انتزاع گرایی، استفاده از الگوی یکسان و تکرار فیگورها یا تنوع و استفاده از زوایای دید مختلف، سکون و تناسب و یا پویایی و تحرک، نوع خطوط به کار رفته در طراحی فیگور و جمع بندی این داده ها بوسیله نمودارها، سعی در نمایش روند تحولات فیگورها با توجه به بسترهای زمینه ساز آنها شده است.

کلید واژگان

فیگور انسان، زیبایی شناسی، ظروف ایران، نوسنگی تا ساسانیان

عنوان	صفحه
مقدمه.....	1
فصل اول : کلیات تحقیق	3-7
1-1- تعریف مسئله و پرسش اصلی تحقیق.....	3
2-1- فرضیات تحقیق.....	5
3-1- ضرورت و اهداف تحقیق.....	5
4-1- روش تحقیق.....	6
5-1- سابقه و پیشینه تحقیق.....	6
فصل دوم: عصر نوسنگی و ظهور نقش انسان بر ظروف	7-71
1-2- مقدمه ای بر دوره نوسنگی و تحولات در زندگی بشر.....	7
1-1-2- کشفیات تأثیرگذار بشر در دوره نوسنگی.....	10
2-1-2- تأثیر انقلاب نوسنگی در تولید ظروف و کاربرد فیگور انسان در تزئین آن.....	13
3-1-2- ویژگی های زیبایی شناختی نقوش سفالینه های نوسنگی.....	15
4-1-2- مضامین سفالینه های تزئین شده با فیگور انسان.....	22
5-1-2- نمود مناسب مذهبی و رقص های آئینی بر روی سفالینه ها.....	23
2-2- تأثیر انقلاب نوسنگی بر دید زیبایی شناختی و انتزاع گرایی بشر.....	23
1-2-2- جان گرایی و هندسی گرایی.....	29
2-2-2- معانی نمادین نقش انسان (مرد و زن).....	34
3-2- ارائه و بررسی نمونه های فیگور انسان بر روی ظروف دوره نوسنگی (به ترتیب قدمت).....	35
1-3-2- شوش ، فیگور انسان در آغاز نوسنگی.....	35
2-3-2- سیلک ، وفور فیگور انسان بر روی سفالینه ها.....	41
3-3-2- تل جری ، فیگورهای رقصان و برهنه.....	47

- 4-3-2 تل باکون ، اوج انتزاع و تجرید در طراحی فیگور 49
- 5-3-2 موسیان ، فیگورهای نردبانی 53
- 6-3-2 موشلان تپه ، پویایی در طراحی 55
- 7-3-2 تپه حصار ، رقص مردان جنگی 56
- 8-3-2 حیرت ، فیگورهایی با چشمان تزئینی 57
- 9-3-2 مرودشت ، تنوع در طراحی فیگور 61
- 1-9-3-2 سفالینه ها و نمایش رقص سماچه 61
- 2-9-3-2 جام مرودشت ، تصویری از الهه ها 61
- 10-3-2 تل تیموران و نقوش رقص های دست جمعی 64
- 11-3-2 مارلیک ، نقش سردار و پلنگ های مهار شده 65
- 12-3-2 لرستان ، فیگورهای جام های مفرغین 67
- فصل سوم : دوران شکل گیری سلسله ها 142 - 72**
- 1-3 عیلام نخستین دولت بومی ایران 72
- 2-3 ورود پارسها و مادها به ایران و تغییرات زیستی 76
- 3-3 مادها اولین حکومت آریایی 78
- 1-3-3 حسنلو ، جامهایی با نقوش نمادین 80
- 1-1-3-3 جام زرین حسنلو 81
- 2-1-3-3 ساغر نقره ای حسنلو 89
- 2-3-3 املش 92
- 3-3-3 زیویه 96
- 4-3 هخامنشیان ، نخستین امپراطوری شرق باستان 98
- 1-4-3 نمود هنر تلفیقی و قدرت شاهانه در طراحی فیگورها 99

- 5-3 سلوکیان و تأثیرات هلنیسم بر روی فیگورها 103
- 6-3 اشکانیان، عصر رنسانس ایرانی و تحولات فیگورگرایی 108
- 1-6-3 ریتون ها 111
- 7-3 ساسانیان دوران بلوغ هنر ایران و اوج استفاده از فیگور بر روی ظروف 120
- 1-7-3 ظروف نقره ای و طلائی 121
- فصل چهارم : سیر تحول زیبایی شناسی فیگورها 143-175**
- 1-4 مروری بر تحولات فیگور انسان بر روی ظروف از آغاز نوسنگی تا پایان دوره ساسانی 143
- 1-1-4 بررسی مضامین و موضوعات بکار رفته در هر دوره 151
- 2-4 ویژگی های زیبایی شناختی 155
- 1-2-4 زیبایی و تناسب 156
- 2-2-4 فرم گرایی 158
- 3-2-4 ویژگی های فرانمودی 159
- 3-4 سیر تحول فیگوهای ارائه شده در دو فصل پیشین از منظر اصول و مبانی زیبایی شناسی بصری 160
- 1-3-4 بررسی سیر انتزاع گرایی در فیگورها 172
- نتیجه گیری 174**

منابع و مناخذ

- 1 کتب فارسی
- 2 مجلات
- 3 منابع لاتین
- 4 اینترنت

فهرست جدول ها

صفحه

شماره جدول

- جدول 4-1 : جمع بندی کلی داده های فصل دو و سه 149
- جدول 4-2 : بررسی مضامین و موضوعات به کار رفته بر روی ظروف در هر دوره 154
- جدول 4-3 : بررسی ویژگی های زیبایی شناختی بصری 162

فهرست تصاویر

شماره تصویر	صفحه
تصویر 1: سفالینه های شوش 1. 4500 ق.م	36
تصویر 2: سفالینه های شوش 2، 4000 ق.م	38
تصویر 3: سفالینه های شوش 3، 3500 ق.م	40
تصویر 4: سفالینه های سیلک 3، 3500 ق.م، تصاویر چوپانی و شکار	42
تصویر 5: سفالینه های سیلک 3، 3500 ق.م، تصاویر رقص و مناسک مذهبی	44
تصویر 6: سفالینه های سیلک 3، 3500 ق.م، فیگورهای تزئینی	46
تصویر 7: سفالینه های تل جری، 4000 ق.م	48
تصویر 8: سفالینه های تل باکون، 4000 ق.م	50
تصویر 9: نمونه فیگورهای تل باکون	51
تصویر 10: سفالینه های تپه موسیان، 4000 ق.م	54
تصویر 11: سفالینه موشلان تپه، 3500 ق.م	55
تصویر 12: سفالینه تپه حصار، 3500 ق.م	56
تصویر 13: ظروف سنگی جیرفت، 3500 ق.م	58
تصویر 14: ظروف سنگی جیرفت، 3500 ق.م	59
تصویر 15: ظروف سنگی جیرفت، 3500 ق.م	60
تصویر 16: سفالینه های جلگه مرودشت، 2000 ق.م	62
تصویر 17: جام مرودشت، 2000 ق.م	63
تصویر 18: سفالینه های تل تیموران، 2000 ق.م	64
تصویر 19: جام نقره، مارلیک، 2000 ق.م	65

- تصویر 20 : مجسمه هایی با ظروفي در دست، مارلیک ، 2000 ق.م 66
- تصویر 21 : جام مفرغین لرستان، 1000 ق.م 68
- تصویر 22 : جام مفرغین لرستان، 1000 ق.م 68
- تصویر 23 : جام مفرغین لرستان، 1000 ق.م 69
- تصویر 24 : جام مفرغین لرستان، 1000 ق.م 70
- تصویر 25 : مجسمه سفالی با ظرفی در دست، لرستان ، 1000 ق.م 71

فصل سوم :

- تصویر 1 : ظرفی به شکل سر یک زن ، چغازنبیل ، 1000 ق.م 75
- تصویر 2 : جام زرین حسنلو ، 1000 ق.م 81
- تصویر 3 : طرح گسترده جام زرین حسنلو ، 1000 ق.م 82
- تصویر 4 : فیگورهای ردیف بالای جام زرین حسنلو 86
- تصویر 5 : فیگورهای ردیف پائین جام زرین حسنلو 87
- تصویر 6 : فیگورهای ردیف پائین جام زرین حسنلو 88
- تصویر 7 : ساغر نقره ای حسنلو و طرح گسترده آن ، 800 ق.م 90
- تصویر 8 : فیگورهای ساغر نقره ای حسنلو 91
- تصویر 9 : ظروف املش ، 800 ق.م 93
- تصویر 10 : ظرف سفالین به شکل انسان ، املش ، 800 ق.م 94
- تصویر 11 : ظرف سفالین به شکل فیگور یک زن، املش 95
- تصویر 12 : فیگورهای لبه لاوک ، زیویه ، 700 ق.م 97
- تصویر 13 : ظرف نقره با تزئینات طلا ، هخامنشی، 500 ق.م 101
- تصویر 14 : ظرف نقره ای ، هخامنشی، 400 ق.م 103
- تصویر 15 : جام نقره ، سلوکیان ، 300 ق.م 105

107	تصویر 16 : فیگورهای جام نقره ، سلوکیان
112	تصویر 17 : ریتون دوره اشکانی، 100 ق.م
114	تصویر 18 : ریتون دوره اشکانی
116	تصویر 19 : ریتون دوره اشکانی
117	تصویر 20 : فیگورهای ریتون اشکانی
118	تصویر 21 : فیگورهای ریتون اشکانی
125	تصویر 22 : جام نقره ، ساسانیان
125	تصویر 23 : جام نقره ، ساسانیان
127	تصویر 24 : جام نقره ، ساسانیان
127	تصویر 25 : جام نقره ، ساسانیان
128	تصویر 26 : جام طلا ، ساسانیان
128	تصویر 27 : جام طلا ، ساسانیان
129	تصویر 28 : جام نقره ، ساسانیان
130	تصویر 29 : جام نقره ، ساسانیان
130	تصویر 30 : جام نقره ، ساسانیان
130	تصویر 31 : جام طلا ، ساسانیان
131	تصویر 32 : جام طلا ، ساسانیان
132	تصویر 33 : جام نقره ، ساسانیان
133	تصویر 34 : جام نقره ، ساسانیان
134	تصویر 35 : جام نقره ، ساسانیان
135	تصویر 36 : جام طلا ، ساسانیان
135	تصویر 37 : جام طلا ، ساسانیان

- تصویر 38 : جام طلا ، ساسانیان 136
- تصویر 39 : جام نقره ، ساسانیان 137
- تصویر 40 : جام نقره ، ساسانیان 137
- تصویر 41 : جام های مدالیون ، ساسانیان 138
- تصویر 42 : تنگ نقره ، ساسانیان 139
- تصویر 43 : کاسه نقره ، ساسانیان 139
- تصویر 44 : تنگ نقره با تزئینات طلا ، ساسانیان 140
- تصویر 45 : ظروف نقره ، ساسانیان 141
- تصویر 46 : جام نقره با تزئینات عاج ، ساسانیان 142

فصل چهارم :

- تصویر 1 : نمودار بررسی ویژگی های زیبایی شناختی بصری فیگورها 169
- تصویر 2 : نمودار بررسی فیگورها بر اساس نوع خطوط به کار رفته در طراحی آنها 170
- تصویر 3 : نمودار بررسی فیگوهای ظروف بر اساس نوع جنسیت 170
- تصویر 4 : بررسی داده های جدول درباره محل قرارگیری فیگور بر روی ظرف 171
- تصویر 5 : نمودار بررسی سیر توجه به جزئیات در طراحی فیگورها 173
- تصویر 6 : نمودار سیر انتزاع گرایی در فیگور انسان 171

به نام خدا

مقدمه

در بررسی تاریخ و تمدن ایران، باستان شناسان و دانشمندان بسیاری چه ایرانی و چه غیر ایرانی کوشش های بسیاری نموده اند، که ما حاصل تصویری کوشش های آنان گنجینه ای غنی از تصاویر و نقوش از دوره های آغازین زندگی انسان تا به امروز است که هر یک داستانهای بسیاری را به همراه دارد. در میان تمام این تصاویر، یک نقش متفاوت حضور دارد: فیگور انسان، نقشی که تصویری از خالق تمام نقوش است نقشی که خالق تصاویر این بار از خود می زند .

ترسیم خط سیر مشخصی از تحولات فیگور انسان بر روی ظروف در تاریخ ایران در محدوده آغاز نوسنگی تا پایان عصر ساسانی و بررسی علل موثر در تحولات فیگورها، بوسیله تحلیل آنها بر اساس اصول مبانی تصویری مثل گرایش به انتزاع و واقعیت، توجه به جزئیات و تزئینات، سطوح هندسی، رنگهای به کار رفته و معانی آنها، نوع طراحی چهره و اندام، محل قرارگیری فیگورها بر روی ظرف، هم چنین تطبیق آنها با دید و ذهنیت انسان هر دوره در باب زیبایی و کمال زمینه ی گسترده ای برای بحث و تحقیق فراهم می آورد. در این رساله بحث زیبایی شناسی با توجه به خصوصیات هر دوره مورد بررسی قرار می گیرد . محدوده تاریخی از آغاز نوسنگی تا پایان عصر ساسانی قرار داده شده و مطالعه موردی بر روی ظروف، که در ابتدا شامل ظروف سفالین، مربوط به تپه های باستانی و سپس در ادوار بعد ظروف فلزی می شود، صورت می گیرد و محدوده جغرافیایی شامل سرزمین ایران می باشد .

فیگور انسان در آثار تاریخی به جای مانده تقریباً در همه جا یافت میشود به خصوص بر روی ظروف و تغییرات آن نیز در هر دوره به خوبی محسوس است. گاه چنان همسو با واقعیت و همراه با جزئیات ترسیم شده که گویی انسان می خواسته خودی دیگر بسازد و یا چنان انتزاعی که تشخیص آن از دیگر تصاویر به سختی ممکن است. در مواردی چنان با اجر و احترام بر بالای همه ی نقوش جای گرفته که گویی انسان خود را بالاخره اشرف مخلوقات یافته و یا آنچنان بی اهمیت در گوشه ای پنهان شده که حتی شاید دیده نشود. گاهی اوقات برهنه و با دقت در آناتومی ترسیم شده و گاه با لباسهای فاخر و در نگاه اول اغراق آمیز پوشیده شده است، که گویی نقش لباس و تاج و بال، از خود انسان بیشتر است.

در برخی نقوش در هیئت خدایی پرستیده شده و در مواردی دیگر، خار و ذلیل در زیر پای حیوانات افتاده و یا قربانی شده است. گاه بر اساس الگویی خاص همه فیگورها یک شکل تصویر شده اند و یا هر یک به صورت های متفاوت گویی که هنرمند انسانی را در برابر خود قرار داده و همه ی خصوصیات شخصی حتی خال صورت او را به تصویر کشیده است. در دوره ای فقط گوشه ی ظرفی را تزئین کرده و زمانی، چون تابلویی ارزشمند کف ظرفی گرانها نقش زده شده است.

شاید این فیگورها آینه ی تمام نمایی از زندگی انسان زمان خود هستند که موقعیت و ذهنیت او درباره ی خویش را به همراه آورده اند. شاید عامل اصلی این همه تحول و تغییر تأثیرات همسایگان بوده، غریبه هایی که با فرهنگ جدید وارد شده و تصاویری جدید به همراه می آوردند. شاید در هر دوره که انسان فراغ بال و موقعیت معیشتی بهتری داشته، موضوعاتی چون زیبایی و ارائه بهترین شکل ظاهری بر اساس الگوی آن زمان و تفکرات هنری اهمیت می یافته و یا انسان همیشه زیباترین را کشیده اما با توجه به توانایی اش. شاید جنس ظروف و محل استفاده آن در طراحی فیگورها تأثیر داشته و یا شاید بتوان میان شرایط زیستی و تاریخی انسان هر دوره با الگوی زیبایی شناسی آن رابطه ای یافت که با تحولات فیگورهای روی ظروف نیز همراه باشد.

در این پروژه در فصل دو و سه، به بررسی شرایط زیستی، تاریخی انسان و تحولات زندگی بشر در مقطع آغاز نوسنگی تا پایان عصر ساسانی و به تأثیر این تحولات، بر باورها و اعتقادات و در پی آن دید و ذهنیت انسان هر دوره، در باب زیبایی و کمال مطلوب پرداخته می شود. تصاویر هر دوره در همین دو فصل بر اساس قدمت، ارائه می شود و فیگورها بر اساس اصول و مبانی زیبایی شناسی تصویری، تحلیل میشوند. سپس در فصل چهارم خصوصیات زیبایی شناسانه تمامی فیگورهای نمایش داده شده در فصل دو و سه، کنار هم قرار می گیرد، تا سیر و روند تحولات زیبایی شناسانه فیگور انسان بر روی ظروف، که هدف اصلی طرح است، مشخص شود، در ادامه بر اساس داده های جدول و به کمک نمودارها سیر این تحول و تطور نمایش داده می شود.

فصل اول :

کلیات تحقیق

فصل اول: کلیات تحقیق

6-1 تعریف مسئله و پرسش اصلی تحقیق

طرح فیگور انسان بر روی ظروف ایران از دوره نوسنگی ظاهر گشته و تا پایان عصر ساسانی به اصلی ترین نقش بکار رفته در تزئین ظروف تبدیل شده است. در طول این مقطع تاریخی تغییرات و تحولات بسیاری در طراحی اندام و چهره فیگورها، زاویه دید در طراحی آنها، توجه به جزئیات، میزان اهمیت فیگور و محل قرارگیری آن بر روی ظروف، اندازه و رنگ فیگورها، هندسی گرایی و انتزاع و یا بر خلاف آن تلاش برای حجم پردازی، طبیعت گرایی و حالت گرایی اندام و چهره فیگور دیده می شود. چرایی و چگونگی این تحولات زیبایی شناسی و ارائه سیر و روندی مشخص از این تغییرات از مسائل اصلی مورد بحث است.

بررسی تحولات فیگور انسان با توجه به بستر تاریخی و زیستی انسان دوره نوسنگی تا پایان عصر ساسانی در ایران کلیت بحث را تشکیل می دهد و از آنجا که دید و ذهنیت بشر با تغییر موقعیت و شرایطش تغییر می کند، هر دوره خصوصیات زیبایی شناسانه و کمال مطلوب خاص خود را داراست. بررسی فیگوورهای جمع آوری شده بر اساس اصول و مبانی تصویری و زیبایی شناسی از مسائل اساسی دیگر است.

این که چرا انسان دوره نوسنگی به یکباره طبیعت گرایی مورد علاقه اش را کنار زده و به هنری انتزاعی روی آورده است، بررسی علل این گسست زیبایی شناسانه که برای اولین بار در تاریخ هنر روی می دهد و ادامه این روند تا انتزاع گرایی ناب و سپس گرایش مجدد انسان به سوی نمایش جزئیات و طبیعت پردازی و واقع گرایی و سیر روند این گرایش نیز از موارد مورد سوال است.

به طور مشخص سوالات این پروژه عبارتند از:

1- عوامل تأثیرگذار در سیر تحول و تطور فیگور انسان بر روی ظروف ایران، در محدوده آغاز نوسنگی تا پایان عصر ساسانی چیست؟

2- زیبایی شناسی و تفکرات انسان هر دوره، در باب زیبایی و کمال مطلوب چگونه بر تحولات فیگوورها تأثیر می گذارد؟

3- چرا فیگور انسان در طول تاریخ هنر ایران گاه به انتزاع نزدیک می شود و گاه به واقعیت ؟

7-1 فرضیات

هنرمند با در نظر گرفتن امر بازنمایی و باز تعریف محیط اجتماعی، روایتی از زندگی روزمره و تفکرات و باورهای خویش ارائه می دهد که بسته به ذهنیات، باورها و مواضع سوژگانی اش و نیز دسترسی به گفتمان هنری اش که حدود تعهد هنری را برایش معنا می دهد اثری را خلق می کند. به نظر می رسد بشر از طریق هنر خود به تعبیر محیط اطرافش می پردازد و نیز موضع خود را نسبت به آن در نوع پرداخت و نمایش آن اعلام می دارد.

1. انسان در هر دوره با تحولات و تغییرات عظیم زیستی مواجه می شود که موقعیت زندگی و نوع معیشت او را تغییر می دهد، این تحولات اساسی بر باورها و اعتقادات انسان تغییر می گذارد و با تغییر باورها، نگاه انسان به جهان پیرامونش و موقعیت خویشتن در این میان، دگرگون می شود. این دگرگونی باورها و اعتقادات و تغییر ذهنیت و نگاه آدمی، باعث تغییر در قراردادهای زیبایی شناسانه در هر دوره می شود، معیارهای قبلی زیر سوال می رود و اصول زیبایی شناختی جدیدی جایگزین می شود که نمود آن در آثار هنری هر دوره دیده می شود. در این طرح این فرضیه در محدوده تحولات فیگورهای روی ظروف ایران بررسی شده است.

انسان عصر نوسنگی در آغاز تحولی بزرگ افکارش در مورد جهان و خویشتن تغییر می کند، پس نقشی که از خود می زند نیز دچار تغییر می شود. در بستر تاریخ، انسان بارها با این تحولات زیستی و اجتماعی مواجه شده و نتیجه این تحولات در طراحی فیگورها دیده می شود. تحولاتی هم چون رام کردن حیوانات، کشاورزی و یکجا نشینی، کشف فلزات و ابداع خط، شهریگری و تمدن، ایجاد حکومت ها و تقسیم جامعه به دسته های مختلف، بوجود آمدن ادیان و قدرت گرفتن روحانیون، ایجاد امپراطوریهای بزرگ با پادشاهانی مقدس و خداگونه، حمله ی بیگانگان و غارت شهرها، نفوذ فرهنگ و هنر بیگانه، جنگ و روی کار آمدن سلسله های متمدنی و... همه و همه ذهن بشر را متحول می ساخته، دنیای پیرامونش را تغییر می داده و جایگاه او را در عالم تحت تاثیر قرار میداده و در آخر ذهنیت او را در باب زیبایی دچار دگرگونی می کرده و هنر او را متحول می

ساخته است. این تغییرات هم در اصول و مبانی زیبایی شناسی تصویری و هم در مضمون آثار به خوبی دیده می شود.

2. با بررسی فیگورهای به کاررفته در ظروف بر اساس اصول مبانی زیبایی شناسی بصری مثل: گرایش به انتزاع و واقعیت، توجه به جزئیات و تزئینات، سطوح هندسی، رنگهای به کار رفته و معانی آنها، اندازه فیگورها و محل قرارگیری آنها بر روی ظروف، نوع طراحی چهره و اندام، نوع خطوط به کار رفته در طراحی فیگورها، استفاده از الگوی یکسان در طراحی و تکرار فیگورها یا تنوع در طراحی آنها، توجه به حالت گرایی در اندام و چهره فیگورها و با در نظر گرفتن بستر تاریخی و موقعیت انسان در آن دوره، می توان تأثیر تفکرات فلسفی، اعتقادات و باورها و زیبایی شناسی مطلوب انسان هر دوره را در تحول و تطور فیگورها مشاهده کرد.

3. نقش انسان تفاوتی ناب با دیگر نقوش دارد چرا که تصویری از خالق همه نقوش است که این بار خود را به تصویر کشیده است. پس دور از ذهن نیست که تفکرات فلسفی و اعتقادی و دید و ذهنیت انسان هر دوره در باب جهان پیرامونش، موقعیت خویش در این جهان، اعتقادات، بیم ها و آرزوهایش، شرایطی که در آن می زیسته و از همه مهمتر دیدی که نسبت به زیبایی و کمال مطلوب داشته را به نمایش بگذارد و تحول در فیگورها خود نشانه ای از تحول در ذهنیت و به دنبال آن نشان از تغییر موقعیت زیستی انسان دارد.

طرحی که انسان از خود می زند نشانگر شخصیت، موجودیت و موقعیت اوست و عواملی هم چون شرایط زیستی، موقعیت تاریخی، شرایط حکومتی و قدرت مسلط بر جامعه، دیدی که انسان هر دوره نسبت به جهان پیرامونش و خویشتن دارد و دید زیبایی شناختی انسان هر دوره، در تحول و تطور فیگورها تأثیر گذار بوده است. علت گرایش فیگور انسان به سوی انتزاع یا واقعیت در طول تاریخ مورد نظر ما در هنر ایران نیز به عوامل ذکر شده، بستگی داشته است.

8-1 ضرورت و اهداف تحقیق

بررسی تحولات فیگور انسان بر روی ظروف ایران در محدوده آغاز نوسنگی تا پایان دوره ساسانی و شناخت عوامل تأثیرگذار در این تحولات، علت تمایل به انتزاع و یا واقعیت در هر دوره، تأثیر تفکرات فلسفی و دید زیبایی شناختی و ذوق هنری انسان هر دوره در طراحی فیگورها و ارائه خط سیر مشخصی از تحولات زیبایی شناسانه فیگور انسان در بستر تاریخی و زیستی و حکومتی و مذهبی ایران از اهداف اصلی این طرح می باشد. با